

Asia: VN/3781/2024

Kuulemiskierros selontekoluonnoksesta aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan kokonaisuudesta ja lainsäädännöstä

1. Aluekehittämisen tavoitteet

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat aluekehittämisen määritelmään ja tavoitteisiin liittyen relevantteja?

Nykyinen aluekehittämisen määritelmä on edelleen relevantti. Se korostaa valtion, maakuntien liittojen, kuntien ja muiden toimijoiden välistä yhteistyötä, joka perustuu vuorovaikutukseen ja monitasoiseen toimintaan. Ympäristöministeriö korostaa sitä, että aluekehittämisellä luodaan edellytykset alueiden toimintaedellytysten parantamiselle erilaisten alueiden vahvuuksiin ja tarpeisiin perustuen. On tärkeää, että alueiden kehittäminen ja valtion eri sektoreiden muut yhteiskunnalliset toiminnot tukevat toisiaan ja toisaalta se, että lainsäädäntö rajautuu koskemaan selkeästi alueiden kehittämistä.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Aluekehittämisen tavoitteet ovat edelleen pääosin ajantasaisia. Ympäristöministeriö katsoo kuitenkin, että ympäristönäkökulma ei ole riittävästi huomioitu, sillä luonnon monimuotoisuutta ei ole mainittu lain tavoitteissa. Luontokadon pysäyttämiseksi luonnon tilaan suoraan kohdistuvia paineita on vähennettävä esimerkiksi maa-alueiden ja luonnonvarojen käytön kestävyyttä kehittämällä sekä etenkin valtavirtaistamalla luonnon monimuotoisuuden kestävä käytön periaatteita eri toimialoille ja sektoreille.

Ympäristöministeriö painottaa ns. kolmoiskriisin käsitettä, joka kattaa ilmastonmuutoksen, luontokadon ja ympäristön saastumisen. Lisäksi puhdas siirtymä, joka edistää ekologisesti kestävää taloutta, tulisi olla keskeinen osa aluekehittämisen tavoitteita. Ilmastonmuutoksen hillintä, luonnon monimuotoisuuden huomioiminen sekä kiertotalouden ja luonnonvarojen säästeliäs käyttö tukevat kestävä alueiden kehittämistä ja varmistavat, että aluekehittämisen toimenpiteet ovat ympäristön kannalta kestäviä ja pitkäjänteisiä.

Selonteossa tulisi arvioida tavoitteiden (käytännöllistä) merkitystä osana aluekehittämisen kokonaisuutta eli millä tavoin ne ovat ohjanneet aluekehittämistä ja miten niitä seurataan.

Ympäristöministeriön näkemyksen mukaan juuri tavoitteiden tulisi luoda pitkäjänteisyyttä aluekehittämiseen ja tukea kestävästä kehityksestä eli taloudellisten, sosiaalisten ja ekologisten näkökohtien tasaveroista ja yhtäaikaista huomioon ottamista.

2. Viranomaiset ja niiden roolit sekä aluekehittämisen muut toimijat

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat viranomaisten rooleihin liittyen relevantteja?

Selonteossa esitetyt havainnot viranomaisten rooleista ovat pääosin relevantteja. On tärkeää, että eri viranomaisten tehtävät ja vastuut ovat selkeästi määriteltyjä ja että yhteistyö eri hallinnonalojen välillä toimii sujuvasti edistäen aluekehittämisen poikkihallinnollista, vuorovaikutteista ja monitasoista toimintaa.

Ympäristöministeriö näkee tärkeänä ja riittävänä työ- ja elinkeinoministeriön roolin aluekehittämisen koordinoijana ja sparraajana, joka ylläpitää ja edistää ministeriöiden välistä aluekehittämisen vuorovaikutusta ja tukee maakuntien ja kaupunkiseutujen konteksteissa tehtävää paikkaperusteista kehittämistä. Ministeriön koordinaatiossa tulisi korostua pitkäjänteisyys ja toiminnan ennakoitavuus. Tehokkaan ja hyvin järjestetyn koordinaation näkökulmasta näitä piirteitä tulisi vahvistaa, jotta toiminta olisi entistäkin vaikuttavampaa.

Selonteon mukaan ”Politiikkatoimien vahvempi integraatio aluekehittämisen näkökulmasta edellyttäisi aluekehittämisen valtioneuvostotasoisuuden vahvistamista. Nykyinen malli ei riittävällä tavalla edistä eri politiikanalojen aluekehittämiseen vaikuttavien toimien strategisen tason yhteensovittamista”. Ympäristöministeriön mukaan aluekehittämisen tulee olla poikkihallinnollista yhteistyötä, ja syvempi politiikkaintegraatio ei ole tarkoituksenmukaista tai tavoiteltavaa.

Ympäristöministeriön mukaan ELY-keskusten tehtäviä ja vastuita aluekehittämisessä tulisi arvioida erityisesti tulevien elinvoimakeskusten sääntelyn näkökulmasta. Tämä arviointi on tärkeää, jotta voidaan varmistaa selkeät vastuut ja tehtävät sekä tehokas yhteistyö elinvoimakeskusten ja maakuntien liittojen välillä.

Ympäristöministeriö pitää epäselvänä toteamusta, jonka mukaan ”mikäli aluekehittämisen koordinaatiotehtävässä halutaan korostaa vaikuttavuutta alueiden ja valtioneuvoston välillä, edellyttäisi tämä esimerkiksi aluekehittämisen tavoitteiden ja strategioiden roolin korostamista myös suorassa ohjauksessa (ELY/Elinvoimakeskukset)”. Tältä osin on kuitenkin otettava huomioon, että ELY-keskusten ja tulevien elinvoimakeskusten ohjaavat tahot määrittämään lainsäädännöllä, ja elinvoimakeskusten strategia-asiakirjan sisältöihin vaikuttaa hallitusohjelman lisäksi mm. eri hallinnonalojen omat strategiat ja muut VN-tason keskeiset tavoitteet.

Ympäristöministeriön näkemyksen mukaan aluekehittämisen neuvottelukunnan AUNE:n tulisi olla aluekehittämisen toimijat kokoava yhteistyöfoorumi, ei aluekehittämisestä linjaava toimielin. AUNE:n tehtävänä on yhteensovittaa aluekehittämistä, mutta ministeriöt päättävät omista hallinnonaloistaan, eikä AUNE:lla ole mandaattia suoraan päätöksentekoon. Tämä rooli korostaa AUNE:n merkitystä erilaisten näkemysten tuomisessa yhteiseen pöytään ja vuoropuhelun mahdollistamisessa, mikä on tärkeää aluekehittämisen kokonaisuudessa.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

Selonteossa tulisi tarkastella ja kehittää laajemmin ylimaakunnallisen yhteistyön toimintatapoja ja rakenteita, sillä moni aluekehittämisen tavoite edellyttää laajaa, eri toimijoiden välistä yhteistyötä yli maakuntarajojen.

Kiinnitämme huomiota myös siihen, että maakuntien liittojen ympäristöön liittyvistä tehtävistä puuttuu luonnon monimuotoisuuden edistäminen.

3. Ohjelmatyö ja yhteistyömenettelyt

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat ohjelmatyöhön ja yhteistyömenettelyihin liittyen relevantteja?

Ympäristöministeriön mukaan selonteossa esitetyt havainnot ohjelmatyöstä ja yhteistyömenettelyistä ovat pääosin relevantteja. On tärkeää, että valtioneuvoston aluekehittämispäätös ja maakuntaohjelmat valmistellaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa ja että niiden toimeenpanoa edistetään ja seurataan systemaattisesti.

Selonteon mukaan valtioneuvoston hyväksymän aluekehittämispäätöksen aikajänne hallituskauden mittaisena strategisena asiakirjana on lyhyehkö, eikä parhaalla mahdollisella tavalla tue pitkäjänteisyyttä vaativan aluekehittämisen suunnittelua. Ympäristöministeriön mukaan huomio on sinänsä hyvä, mutta toisaalta hallitusohjelmalla on vahva ohjaava vaikutus ministeriöiden toimintaan. Selonteossa voisi pohtia myös, toimisiko pidempi aikajänne paremmin nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Pitkäjänteisyys on tärkeää, ja sitä voisi edesauttaa aluekehittämisen tavoitteiden huomioiminen ja kytkeä ohjelmatyöhön sekä aluekehittämiseen liittyvä pitemmän tähtäimen ennakointiin pohjaava visiointi- ja strategiatyö, joka voisi liittyä valtioneuvoston kanslian ja eri ministeriöiden ennakointityöhön. Ympäristöministeriön mukaan ministeriöiden resurssien kohdentaminen aluekehittämispäätöksen kautta ei ole tavoiteltavaa eikä tarkoituksenmukaista nykyisen ministeriöiden vastuiden ja velvoitteiden valossa.

Ympäristöministeriön mukaan on jatkossakin kannatettavaa, että valtion ja maakuntien välisissä aluekehittämiskeskusteluissa ei tehdä sitovia päätöksiä, vaan osallistuvat organisaatiot ottavat johtopäätökset huomioon oman toimintansa ja taloutensa suunnittelussa. Selonteon mukaan aluekehittämiskeskustelujen järjestämistavasta ei toimeenpanolaissa ole säännöstä. Aluekehittämiskeskusteluja on järjestetty eri vuosina erilaisilla toteuttamistavoilla. Ympäristöministeriön mukaan säännöksen sijasta olennaista olisi laatia monivuotinen suunnitelma (esimerkiksi hallituskaudeksi) siitä, millä toteutustavalla ALKE-keskustelut tullaan eri vuosina järjestämään. Toteutustavat voivat vaihdella ja siten voidaan ottaa paremmin huomioon eri toimijoiden toiveet keskustelujen järjestämiselle. Monivuotinen suunnitelma toisi selkeyttä ja jatkuvuutta keskustelujen järjestämiseen, mikä voisi parantaa niiden tuloksellisuutta ja osallistaa paremmin eri toimijat. Pitkäjänteisellä suunnittelulla on mahdollista vähentää ylimääräisiä valmistelun vaiheita. Muutoinkin alueidenkehittämistyön prosesseissa tulee huomioida resurssitehokkuus ja julkisen talouden sopeuttamisen vaikutukset.

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

4. Tukimenettelyt, tukikelpoisuus ja kustannusmallit

Ovatko selonteossa tunnistetut näkökohdat tukimenettelyihin, tukikelpoisuuteen ja kustannusmalleihin liittyen relevantteja?

-

Puuttuuko tarkastelusta jokin näkökohta, joka tulisi lisätä?

-

5. Lainsäädännön kokonaisuus

Onko selonteon tarkastelu aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan lainsäädännön kokonaisuudesta tasapainoinen ja relevantti?

Vuoden 2021 lakiuudistuksen tavoitteena oli päivittää alueiden kehittämisen tavoitteet, suunnittelu ja toimintatavat vastaamaan muuttuvaa toimintaympäristöä. Lisäksi pyrittiin selkeyttämään lakien rakennetta ja keventämään sääntelyä sekä integroimaan kansallinen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikka toimivaksi kokonaisuudeksi. Ympäristöministeriö näki kannatettavana näiden ohella myös sen, että kestävä kehitys ja ilmastonmuutoksen hillintä nostettiin aiempaa vahvemmin aluekehittämistä suuntaaviksi tavoitteiksi.

Ympäristöministeriön näkemyksen mukaan selonteossa tarkastellaan aluekehittämisen ja EU:n alue- ja rakennepolitiikan kokonaisuutta tasapainoisesti ja asianmukaisesti. Ympäristöministeriö on ollut edustettuna selonteon valmisteluryhmässä. Selonteko perustuu osallistaviin menetelmiin, joissa on kartoitettu eri sidosryhmien näkemyksiä. Selonteossa ei linjata tulevia toimenpiteitä, vaan se tarjoaa lähtökohdan aluekehittämistä koskevan lainsäädännön uudistamistarpeiden arvioinnille.

Puuttuuko kokonaisuudesta jokin näkökulma, joka tulisi lisätä?

-

6. Muut täydennystarpeet

Muut täydennystarpeet?

-

Damski Juhani
Ympäristöministeriö

Turunen Timo
Ympäristöministeriö